ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά μαθήματα ΠΠ

Αναπτυξιακή Ψυχολογία

Ενότητα 2: Μέθοδοι έρευνας στην Αναπτυξιακή Ψυχολογία

Διδάσκουσα: Ειρήνη Σκοπελίτη

Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία

CC BY NC SA

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σκοποί ενότητας

- ***Εισαγωγή στις κυριότερες ερευνητικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται στον κλάδο της αναπτυξιακής ψυχολογίας***
- ***Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της κάθε μεθόδου***
- ***Παρουσίαση των θεμάτων δεοντολογίας που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην επιστημονική έρευνα στο χώρο της ψυχολογίας***

Περιεχόμενα ενότητας

- Η ερευνητική αντίφαση στον κλάδο της αναπτυξιακής ψυχολογίας
  - Δημιουργία υποθέσεων
  - Τα κριτήρια και οι παγίδες της επιστημονικής περιγραφής
- Τεχνικές συλλογής δεδομένων
  - Μέθοδοι παρατήρησης
  - Πειράματα
  - Μέθοδοι αυτο-αναφοράς
- Θέματα Δεοντολογίας

Ο κλάδος της Αναπτυξιακής Ψυχολογίας

- ***Ο κατακερματισμός της επιστημονικής εργασίας δημιουργεί μία αντίφαση***
- ***«Η επιστήμη δεν μπορεί να αρθρώσει ούτε μία λέξη για το ατομικό μόριο, πράγμα ή πλάσμα, εφόσον είναι άτομο, αλλά μόνο όταν πρόκειται για άτομο που μοιάζει με άλλα άτομα.» (Walker Percy, 1975)***
- ***Γνώση <u>ατομικών</u> – <u>κοινών</u> χαρακτηριστικών***
- ***Διαφορετικές διαφορετικά στοχευμένες μέθοδοι***

Δημιουργία Υποθέσεων

- ***Υπόθεση: δήλωση που μπορεί να εξεταστεί***

- ***Πώς καταλήγουμε στη διατύπωση μίας υπόθεσης;***
  - ***Παρατήρηση***
  - ***Εξοικείωση με σχετική βιβλιογραφία***
  - ***Επιστημονική θεωρία: σύνολο αλληλένδετων προτάσεων σχετικά με κάποιο συγκεκριμένο φαινόμενο***

Ο κύκλος της έρευνας

- ***Παρατηρούμε και μετά:***

- ***Γνωρίζουμε τη* σχετική βιβλιογραφία *και τις* σχετικές θεωρίες**
- ***Διατυπώνουμε υποθέσεις***
- ***Διεξάγουμε έρευνα για να ελέγξουμε τις υποθέσεις***
- ***Οδηγούμαστε σε νέες παρατηρήσεις των αποτελεσμάτων μας***
- ***Ελέγχουμε τις υποθέσεις μας***
- ***Ανατρέχουμε στη* σχετική βιβλιογραφία *και τις* σχετικές θεωρίες**

Οι θεωρίες μας επιτρέπουν να δημιουργήσουμε υποθέσεις σχετικά με το τι μπορεί να συμβεί ή τι πρέπει να συμβεί ή θα συμβεί κάτω από ορισμένες συνθήκες. Οι έρευνες γίνονται για να δημιουργήσουν συνθήκες, να ελέγξουν τις υποθέσεις και να παράσχουν αποδείξεις υπέρ ή κατά των θεωριών που τις δημιούργησαν.

Τα κριτήρια της επιστημονικής περιγραφής

1. ***Αντικειμενικότητα***
2. ***Αξιοπιστία***
3. ***Εγκυρότητα***
4. ***Δυνατότητα Επανάληψης***
5. ***Αντιπροσωπευτικό Δείγμα***

Παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν τα αποτελέσματα μίας έρευνας

- **Αστάθμητες μεταβλητές**
  - ***Διαφορετικές μεταβλητές που ο πειραματιστής απέτυχε να ελέγξει και μπορούν να επηρεάσουν την μελετώμενη συμπεριφορά.***
- **Προσδοκίες του πειραματιστή**
  - ***Η κατάσταση όπου ο πειραματιστής καθιστά γνωστές στο υποκείμενο τις προσδοκίες του, κάτι που μπορεί να οδηγήσει το υποκείμενο να λειτουργήσει ώστε να ικανοποιηθούν οι προσδοκίες αυτές.***

Τεχνικές συλλογής δεδομένων

- ***Μέθοδοι παρατήρησης***
- ***Πειράματα***
- ***Μέθοδοι αυτο-αναφοράς***

Μεθοδολογίες παρατήρησης

- ***Η παρατήρηση ελέγχει πράξεις, δράσεις, συμπεριφορές***
  - **Ψυχοφυσιολογικές μέθοδοι**
  - **Βιογραφίες μωρών**
  - **Φυσική (Φυσιοκρατική) παρατήρηση**

Ψυχοφυσιολογικές μέθοδοι

- ***Μέθοδοι που μετρούν τις σχέσεις ανάμεσα στις φυσιολογικές διαδικασίες και πλευρές της σωματικής, γνωστικής ή συναισθηματικής συμπεριφοράς.***

- ***Π.χ. Μετρήσεις καρδιακού παλμού ή εγκεφαλικής λειτουργίας***

Βιογραφίες βρεφών

- ***Η λεπτομερής καταγραφή της συμπεριφοράς του βρέφους εκ μέρους των γονιών για μία χρονική περίοδο***
  - ***Charles Darwin (1877)***
  - ***Jean Piaget (1952, 1954)***

- ***Μειονέκτημα: «Κανείς δεν παραμορφώνει τόσο πειστικά όσο ο γονιός που αγαπάει το παιδί του.» (William Kessen, 1965)***

Φυσική (Φυσιοκρατική) παρατήρηση

- ***Μέθοδος κατά την οποία ο ερευνητής ελέγχει τις υποθέσεις του με την παρατήρηση ανθρώπων κατά την ενασχόλησή τους με καθημερινές δραστηριότητες στο φυσικό τους περιβάλλον.***

- ***Για να μην επηρεάσει η παρουσία του ερευνητή:***
  - ***Βιντεοσκόπηση από κρυμμένη θέση***
  - ***Εξοικείωση με την παρουσία του ερευνητή***

– ***Π.χ. Εθνογραφία: Η μελέτη της οργάνωσης της συμπεριφοράς με βάση το πολιτισμικό υπόβαθρο.***

Περιορισμοί των μεθοδολογιών παρατήρησης

- Περιορισμός σε αυτά που μπορούμε να μάθουμε
  - Επιλεκτική παρατήρηση
  - Έλλειψη ευελιξίας ώστε να εντοπιστούν απρόβλεπτα συμβάντα
  - Αλλοίωση πληροφοριών λόγω επιλεκτικής μνήμης
- Αλλοίωση συμπεριφοράς όταν ξέρουν ότι παρατηρούνται
- Αδυναμία εδραίωσης αιτιωδών σχέσεων
  - Στοιχεία μόνο για συσχέτιση (δύο παράγοντες λέγεται ότι συσχετίζονται αν οι αλλαγές στον ένα συνδέονται με αλλαγές και στον άλλο)

Πείραμα

- ***Πλεονέκτημα πειράματος: δίνει τη δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε εναλλακτικές υποθέσεις και στοιχεία σχέσης αιτίου-αιτιατού***

- ***Τα πειράματα είναι καταστάσεις όπου ο ερευνητής επηρεάζει μία μεταβλητή και παρατηρεί το αποτέλεσμα αυτού του χειρισμού σε μια άλλη μεταβλητή ενώ κρατάει σταθερές όλες τις υπόλοιπες.***

Έννοιες Πειράματος

- ***Έλεγχος***
  - ***Το βασικό χαρακτηριστικό ενός πειράματος είναι ότι ο ερευνητής ελέγχει ενεργά την αξία μιας τουλάχιστον μεταβλητής για να προσδιορίσει τις επιδράσεις της σε μια άλλη μεταβλητή (σχέση αιτίου-αποτελέσματος).***
- ***Ανεξάρτητη μεταβλητή***
  - ***Αυτή η μεταβλητή υποτίθεται ότι είναι η αιτία και αλλαγές σ' αυτή την μεταβλητή υποτίθεται ότι προκαλούν αλλαγές στην εξαρτημένη μεταβλητή.***
- ***Εξαρτημένη μεταβλητή***
  - ***Αυτή η μεταβλητή υποτίθεται ότι είναι το αποτέλεσμα, το οποίο εξαρτάται από την καθορισμένη αξία της ανεξάρτητης μεταβλητής.***

Έννοιες Πειράματος

- ***Πειραματική Ομάδα***
  - ***Η πειραματική ομάδα αποτελείται από εκείνα τα υποκείμενα που εκτίθενται στην ανεξάρτητη μεταβλητή.***
- ***Ομάδα Ελέγχου***
  - ***Η ομάδα ελέγχου αποτελείται από εκείνα τα υποκείμενα που είτε δεν εκτίθενται καθόλου στην ανεξάρτητη μεταβλητή είτε εκτίθενται εν μέρει στην ανεξάρτητη μεταβλητή.***
- ***Τυχαία Επιλογή***
  - ***Η ομάδα στην οποία τοποθετείται κάθε υποκείμενο καθορίζεται από μια τυχαία διαδικασία έτσι ώστε, κατά μέσο όρο, οι ομάδες να μην διαφέρουν κατά πολύ πριν από τον έλεγχο της ανεξάρτητης μεταβλητής.***

Περιορισμοί πειραματικών μεθόδων

- ***Ελεγχόμενο περιβάλλον: αλλοίωση των αποτελεσμάτων***
  - ***Άνθρωποι συμπεριφέρονται διαφορετικά σε μία τεχνητή πειραματική κατάσταση συγκριτικά με το πώς θα συμπεριφέρονταν σε μία φυσική κατάσταση***
  - ***Έλλειψη οικολογικής αξιοπιστίας***
    - ***Οικολογική αξιοπιστία: η εκταση στην οποία η συμπεριφορά που μελετάται σε μία περιβαλλοντική συνθήκη είναι χαρακτηριστική της συμπεριφορά που επιδεικνύει το ίδιο πρόσωπο σε άλλες περιβαλλοντικές συνθήκες.***

Μεθοδολογίες αυτοαναφοράς

- ***Μέθοδος συλλογής δεδομένων κατά την οποία ο συμμετέχων περιγράφει τις δικές του ψυχολογικές καταστάσεις και συμπεριφορές.***
  1. **Συνεντεύξεις**
  2. **Ερωτηματολόγια**
  3. **Κλινική μέθοδος**

- ***Ομοιότητα: Η κάθε μέθοδος απαιτεί από τους συμμετέχοντες να απαντούν σε ερωτήσεις***
- ***Διαφορά: Η έκταση κατά την οποία ο ερευνητής αντιμετωπίζει τον κάθε συμμετέχοντα ποικίλει***

Συνεντεύξεις & Ερωτηματολόγια

- ***Το ερωτηματολόγιο ή η συνέντευξη έχουν στόχο να προκαλέσουν παραγωγή λόγου και να φέρουν στην επιφάνεια γνώμες για πράξεις.***

- ***Οργανωμένο/η ή Δομημένο/η Ερωτηματολόγιο/ Συνέντευξη: οι ίδιες ερωτήσεις γίνονται σε όλους τους συμμετέχοντες με την ίδια σειρά ώστε να μπορούμε να συγκρίνουμε τους συμμετέχοντες μεταξύ τους.***

Μειονεκτήματα

- ***Αδυναμία κατανόησης λόγου***
- ***Αδυναμία εξασφάλισης ότι όλοι οι συμμετέχοντες, όλων των ηλικιών, ίδιας ερμηνείας των ερωτήσεων και απαντήσεων***
- ***Πιθανότητα συγκέντρωσης ανειλικρινών απαντήσεων***

- ***Παρόλα αυτά κρίσιμο πλεονέκτημα: συγκέντρωση πληροφοριών σε σύντομο χρονικό διάστημα***

Κλινική μέθοδος (συνέντευξη)

- ***Είδος συνέντευξης όπου η απάντηση σε μία ερώτηση καθορίζει τι θα ρωτήσει στη συνέχεια ο ερευνητής.***

- ***Αναζητούνται οι τρόποι συμπεριφοράς του υποκειμένου, η γένεσή τους, η δομή τους και οι συσχετίσεις τους με το περιβάλλον ανάπτυξής τους.***

- ***Στόχος: ανεύρεση κατάλληλων θεραπειών***

Μειονεκτήματα

- ***Η ευελιξία της μεθόδου δε δίνει τη δυνατότητα σύγκρισης.***
- ***Υποτίμηση των δυνατοτήτων των παιδιών***
- ***Πιθανότητα επίδρασης από τις προκαταλήψεις του εξεταστή.***

- ***Παρόλα αυτά κρίσιμο πλεονέκτημα: η ευελιξία της δίνει τη δυνατότητα να αποκτήσουμε πλούσια κατανόηση των απαντήσεων του συμμετέχοντα.***

Ερευνητικός σχεδιασμός για τη μελέτη της ανάπτυξης

- ***Πώς μπορούμε να σχεδιάσουμε την έρευνα για την χαρτογράφηση, τον καθορισμό, των αναπτυξιακών τάσεων;***

1. **Διαχρονικός σχεδιασμός - Διαχρονική μέθοδος**
2. **Σχεδιασμός Διαστρωμάτωσης - Συγχρονική μέθοδος**
3. **Σχεδιασμός αλληλέκδοχης ηλικιακής ομάδας- Μέθοδος ακολουθιών**
4. **Μικρογενετικός σχεδιασμός**

- ***Κοόρτη: μια ομάδα ατόμων που έχουν γεννηθεί την ίδια περίπου περίοδο και έτσι είναι πιθανό να έχουν ορισμένες κοινές εμπειρίες***

Διαχρονική μέθοδος

- ***Μία ομάδα υποκειμένων μελετάται κατ᾽ επανάληψη για μία χρονική περίοδο μηνών ή χρόνων.***

- **Πλεονεκτήματα:** ***Παρέχει πληροφορίες ανάπτυξης και μπορεί να δώσει στοιχεία επίδρασης προηγούμενων εμπειριών στα μετέπειτα αποτελέσματα.***
- **Μειονεκτήματα:**
  - ***χρονοβόρα (ίσως δαπανηρή) διαδικασία***
  - ***ενδέχεται να μην είναι αντιπροσωπευτικό το δείγμα***
  - ***πιθανόν περιορισμένα συμπεράσματα***
  - ***σύγχυση ηλικιακών διαφορών με διαφορές κοόρτης (φαινόμενα γενιάς)***

Μέθοδος Διαστρωμάτωσης

- ***Συμμετέχοντες από διαφορετικές ηλικιακές ομάδες εξετάζονται την ίδια χρονική στιγμή.***

- **Πλεονεκτήματα:** ***εντοπίζει ηλικιακές διαφορές σε σύντομο χρόνο από αντιπροσωπευτικό δείγμα συμμετεχόντων***
- **Μειονεκτήματα:**
  - ***δεν παρέχεται μία πραγματική αναπτυξιακή αλλαγή***
  - ***Κίνδυνος σύγχυσης διαφορών ηλικίας με άλλες διαφορές, αν υπάρχουν διαφορές στις ομάδες πέραν της ηλικίας***
  - ***Σύγχυση ηλικιακών διαφορών με διαφορές από την κοόρτη που αναπτύσσεται (φαινόμενα γενιάς).***

Μέθοδος αλληλέκδοχης ηλικιακής ομάδας

- ***Συμμετέχοντες από διαφορετικές ηλικιακές ομάδες μελετώνται κατ᾽ επανάληψη σε χρονικό διάστημα μηνών ή χρόνων.***

- **Πλεονεκτήματα:** ***ξεχωρίζει τα φαινόμενα γενιάς από τα αποτελέσματα της ανάπτυξης, εντοπίζει ομοιότητες στις αναπτυξιακές μεταβολές μεταξύ των γενιών***
- **Μειονεκτήματα:**
  - ***χρονοβόρα μέθοδος***
  - ***αβεβαιότητα σχετικά με τη δυνατότητα γενίκευσης των αναπτυξιακών αλλαγών πέρα από τις γενιές που είναι υπό μελέτη.***

Μικρογενετικός σχεδιασμός

- ***Ερευνητική μέθοδος κατά την οποία η ανάπτυξη των παιδιών μελετάται εντατικά για μία σύντομη χρονική περίοδο***

- ***Πλεονέκτημα: «Ενώ η συγχρονικοί σχεδιασμοί μας προσφέρουν σσυνεχή στιγμιότυπα της ανάπτυξης, οι μικρογενετικοί σχεδιασμοί μας παρέχουν μία κινηματογραφική ταινία, μία λιγότερο ή περισσότερο συνεχή καταγραφή της αλλαγής.» (Siegler, 2005)***

Θέματα Δεοντολογίας στην αναπτυξιακή Ψυχολογία

- ***Σεβασμός για τα υποκείμενα που παίρνουν μέρος στην έρευνα***
- ***Συγκατάθεση συμμετοχής στην έρευνα***
- ***Αναλογία ωφελειών από τη μελέτη έναντι ενόχλησης***
- ***Θέματα εχεμύθειας***

Σχετική Βιβλιογραφία

- Feldman, R.S. (2009). *Εξελικτική Ψυχολογία: Δια βίου ανάπτυξη, Τόμος 1,* (Επιμ. Η. Μπεζεβέγκης), Εκδόσεις Gutenberg.
- Lightwood, C., Cole, M., & Cole, S. R., (2015). *Η Ανάπτυξη των Παιδιών (Ενιαίο),* (Επιμ. Ζ. Μπαμπλέκου), Εκδόσεις Gutenberg.
- Miller, P. (2011). *Theories of Developmental Psychology*. New York: Worth Publishers.
- Παρασκευόπουλος, Ι.Ν. (1985). *Εξελικτική Ψυχολογία, Ψυχολογική θεώρηση της πορείας της ζωής από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση: Γενικές έννοιες και ορισμοί της εξελικτικής ψυχολογίας: Προγεννητική περίοδος, βρεφική ηλικία,* Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση.
- Shaffer, D.R. (2008). *Εξελικτική Ψυχολογία,* (Επιμ. Ε. Μακρή-Μπότσαρη), Αθήνα: Εκδόσεις Ελλήν.

Τέλος Ενότητας

BY NC SA

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Χρηματοδότηση

- *Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.*
- *Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.*
- *Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.*

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Ειρήνη Σκοπελίτη, «Αναπτυξιακή Ψυχολογία». Ενότητα 2: Μέθοδοι έρευνας στην Αναπτυξιακή Ψυχολογία. Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: https://eclass.upatras.gr/courses/PN1532/index.php?access=5742

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

Ως* Μη Εμπορική *ορίζεται η χρήση:

- ***που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο***
- ***που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο***
- ***που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο***

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.